

**КОЛЕДЖ
ПРИВАТНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
УНІВЕРСИТЕТУ КОРОЛЯ ДАНИЛА**

Циклова комісія із загальноосвітніх та гуманітарних дисциплін

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

“МЕДИКО-САНІТАРНА ПІДГОТОВКА”

БАЗОВА ДИСЦИПЛІНА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ

Галузь знань: 08 «Право»

07 «Управління та адміністрування»

12 «Інформаційні технології»,

19 «Архітектура та будівництво»,

02 «Культура та мистецтво»

(шифр і назва спеціальності)

Спеціальність: 081 «Право»,

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,

121 «Інженерія програмного забезпечення»,

191 «Архітектура та містобудування»,

192 «Будівництво та цивільна інженерія»,

022 «Дизайн»

(шифр і назва спеціальності)

Розробник:

КАСЬКО НАТАЛІЯ РОМАНІВНА – викладач вищої категорії.

Робочу програму схвалено на засіданні циклової комісії із загальноосвітніх та гуманітарних дисциплін.

Протокол від “28” серпня 2018 року № 1.

Голова циклової комісії М. Шевчук Шевчук М. О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено Педагогічною радою Коледжу.

Протокол від “30” серпня 2018 р. № 1.

Голова Педагогічної ради Коледжу І. Варварук Варварук І. В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

2018–2019 навчальний рік

ВСТУП

Мета вивчення дисципліни: вивчення курсу “Основи медичних знань” – дати студентам уявлення про методи збереження здоров’я, запобігання захворювань, отруєнь, травм та нещасних випадків, формування здорового способу життя; попередження шкідливих звичок, а також про основні ознаки та наслідки захворювань, отруєнь та травм, які становлять небезпеку для життя та здоров’я людини, методи їх попередження і подолання; забезпечення наявності у бакалаврів необхідного рівня знань, вмінь та навичок з першої медичної допомоги, які необхідні майбутньому педагогу у відповідності до кваліфікаційної характеристики випускника, що передбачені чинними Державними освітніми стандартами.

Завдання дисципліни:

методичні: викласти теоретичні основи першої допомоги при різноманітних невідкладних станах, гострих захворюваннях; сприяти засвоєнню принципів профілактичних заходів та особливостей застосування отриманих знань на практиці.

пізнавальні: дати уявлення про сучасний стан розвитку основ медичних знань; озброїти знаннями закономірностей змін у стані здоров’я хворих, факторах соціально-економічного, біологічного, антропогенного, медичного характеру, що впливають на нього.

практичні: опанувати практичними навичками з даної дисципліни, які необхідні для того, щоб на обґрунтованій доцільності та адекватності основі організувати процес надання першої медичної допомоги, обирати ефективні форми проведення профілактичних заходів та занять, що поліпшують стан хворих.

Основні професійні компетенції

У процесі вивчення дисципліни «Основи медичних знань» важливо сформувати у студентів відповідні компетенції з урахуванням професійно-орієнтованої підготовки, а саме:

1) світогляду (ціннісно-сислово) компетентність:

- розуміння цінності природи та її взаємозв’язку з існуванням людини; розуміння самоцінності людини;
- прийняття здорового способу життя за норму;
- знання загальнолюдських принципів співіснування.

професійну компетентність:

- використання одержаних знань у професійній діяльності.

2) інформаційну компетентність:

- уміння знаходити необхідну інформацію з теми;
- вміння застосовувати необхідні новітні інформаційні технології;
- розвинути в студентів уміння відфільтровувати тільки актуальну та корисну інформацію;

- формувати вміння аналізувати інформацію, помічати закономірності та використовувати їх, прогнозувати й робити висновки;
- сформувати вміння на основі аналізу попередньої інформації формувати власну точку зору;
- сформувати вміння генерувати оригінальні думки та ідеї;
- сформувати вміння реалізовувати на практиці на основі власних ідей нові розробки, технології тощо.

3) самоосвітню компетентність:

- створення оптимальних умов для виявлення пізнавальної активності студентів;
- формування потреби навчатися протягом усього життя;
- сприяння формуванню вмінь та навичок здобувати знання самостійно за допомогою різних джерел інформації;

4) здоров'язберігальну компетентність:

- бережливо ставитись до свого здоров'я та здоров'я інших як до найвищої цінності;
- здатність організувати та регулювати свою здоров'язберігальну діяльність; адекватно оцінювати власну поведінку та вчинки оточуючих;
- зберігати у готовності та реалізовувати здоров'язберігальні позиції в умовах професійної діяльності..

Результати навчання. Згідно з вимогами освітньо-професійних та освітньо-кваліфікаційних програм студенти повинні **знати:**

- основи нормативно-правової бази щодо захисту життя та здоров'я людини;
- основи проведення реанімації (проведення штучної вентиляції легенів та непрямого масажу серця);
- основи надання допомоги при деяких термінальних станах, алергічній реакції, гіпертонічному синдромі:
- основи надання допомоги при деяких патологічних етапах - отруєннях, інфекційних хворобах, гострому болю в животі;
- основи надання допомоги при опіках, відмороженнях та ураженні променевою енергією; основи надання допомоги при відкритих та закритих ушкодженнях різної локалізації та кровотечах (накладання стерильних пов'язок, джгутів, шин, методика пальцевого стискання судин);
- основи надання допомоги при ушкодженнях електричним струмом, хімічних опіках, синдромі тривалого здавлювання, утопленні;
- правила транспортування постраждалих та хворих.

Вміти:

- використовувати знання нормативно-правових документів щодо захисту життя та здоров'я людини;
- визначити основні ознаки припинення життєдіяльності людини;
- володіти навичками виконання непрямого масажу серця;
- володіти навичками проведення штучної вентиляції легень при раптовому припиненні дихання;
- володіти технікою надання першої допомоги при ушкодженнях різної локалізації, кровотечах, утопленні, ураженні електрикою, опіках, відмороженнях, синдромі тривалого здавлювання, при отруєннях, алергічній реакції, гіпертермії, гострому болю в животі;
- володіти технікою накладання пов'язок, шин, з підручного матеріалу при переломах, відкритих та закритих ушкодженнях кісток та первинної зупинки кровотечі;
- користування шприц-тюбиком;
- володіти правилами надання першої допомоги в умовах стихійного лиха чи екстремальних ситуаціях, транспортування постраждалих.

Виховувати:

- застосування набутих знань загальної та особистої гігієни не тільки в побуті та особистому житті, а також в пропаганді здорового способу життя;
- гуманне ставлення до хворих та поранених;
- прагнення до оволодіння основами знань першої допомоги та виконання свого обов'язку (надання першої допомоги в будь – якому випадку).

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Освітньо-професійна програма, рівень вищої освіти - початковий	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів ESTS - 0	Освітньо-професійні програми першого рівня вищої освіти та освітньо-кваліфікаційні програми за усіма спеціальностями	Обов'язкова (базова)	
		Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 70		1-й	
		Лекції	
		38 год.	
		Практичні, семінарські	
		16 год.	
		Самостійна робота	
		16 год.	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи – 2			Вид контролю: залік

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить: для денної форми навчання – 2/1

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ

1. Види оцінювання

Основними видами оцінювання є: поточне; тематичне; підсумкове за семестр, перший і другий рік навчання та навчально-польові заняття (збори).

Поточне оцінювання здійснюється на всіх етапах навчальної діяльності у формах: опитування учнів на предмет засвоєння навчального матеріалу; тестового контролю; виконання учнями нормативних прийомів і вправ, письмових робіт; створення навчальних комп'ютерних (та іншого виду) моделей бойових дій і надзвичайних ситуацій, навчальних макетів (мішеней). Необхідність поточного оцінювання визначає викладач.

Тематичне оцінювання є обов'язковим для кожного розділу, оскільки основною структурною одиницею предмета є тема. Оцінка за тему виставляється шляхом узагальнення поточних оцінок за тему з урахуванням оцінок за виконання нормативних прийомів і вправ, письмових робіт, за створені навчальні моделі (макети).

2. Індивідуальна оцінка

Рівень компетентності	Бали	Критерії оцінювання якості знань, умінь і навичок учнів
1	2	3
I. Початковий рівень	1	Учень (учениця) може розрізняти об'єкт вивчення і відтворити деякі його елементи. Володіє навчальним матеріалом на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів, що відтворюються учнем окремими словами чи реченнями з постійною допомогою викладача, виконує лише фрагменти практичних завдань
	2	Учень (учениця) фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу, має поверхові уявлення про об'єкт вивчення, виявляє здатність викласти думку на елементарному рівні, має елементарні навички, практичні завдання виконує лише з допомогою викладача
	3	Учень (учениця) відтворює менше половини навчального матеріалу, за допомогою викладача виконує елементарні завдання, розрізняє елементи техніки виконання нормативних вимог і здатний виконати незначну їх частину
II. Середній рівень	4	Учень (учениця) знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворювати його не в повному обсязі відповідно до тексту підручника або пояснення викладача, його вміння і навички дають змогу виконувати практичні дії на рівні нижчої межі середнього рівня нормативного часу
	5	Учень (учениця) розуміє основний навчальний матеріал, здатний дати визначення понять, але допускає помилки. За допомогою викладача може логічно відтворювати значну його частину, його уміння і навички дають змогу виконувати практичні дії на рівні середньої межі нормативного часу
	6	Учень (учениця) виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, відповіді його правильні, він може відтворити значну частину теоретичного матеріалу, за

		допомогою викладача може його аналізувати, порівнювати та робити висновки, здатний виконувати контрольні нормативи на рівні вищої межі середнього нормативного часу
III. Достатній рівень	7	Учень (учениця) виявляє знання і розуміння переважної більшості навчального матеріалу, здатний застосовувати його на рівні стандартних вимог, частково контролювати власні навчальні дії, рівень практичних умінь і навичок дає змогу виконувати нормативи на рівні нижчої межі достатнього нормативного часу
	8	Знання учня (учениці) достатньо повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, вміє аналізувати, робити висновки. Самостійно застосовує теоретичні знання для виконання практичних завдань. Виконує нормативи на рівні середньої межі достатнього нормативного часу
	9	Учень (учениця) вільно володіє вивченим матеріалом, вміє узагальнювати інформацію, застосовує її на практиці, рівень умінь і навичок при виконанні нормативів відповідає вищій межі достатнього нормативного часу
IV. Високий рівень	10	Учень (учениця) володіє глибокими, міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях. Виявляє творчі здібності, самостійно визначає окремі цілі власної пізнавальної діяльності, знаходить джерела інформації та самостійно використовує їх при вирішенні поставлених завдань. Нормативи виконує на рівні нижчої межі високого рівня
	11	Учень (учениця) володіє узагальненими знаннями з предмета, вільно висловлює власні думки, визначає програму особистої пізнавальної діяльності без допомоги вчителя знаходить джерела інформації і використовує одержані відомості відповідно до мети та завдань власної пізнавальної діяльності. Нормативи виконує на рівні середньої межі високого нормативного часу
	12	Учень (учениця) має системні знання, виявляє здатність приймати творчі рішення, самостійно розвиває власні обдарування і нахили, вміє самостійно здобувати знання, рівень умінь і навичок дає змогу виконувати нормативи на бездоганному рівні та зі значним перевищенням високого рівня нормативного часу

Індивідуальна оцінка визначається:

- **12 балів** - якщо не менше 50 % перевірених нормативів (прийомів, вправ, завдань, питань) оцінюється - 12 балів, а решта - не нижче 9 балів;

- **11 балів** - якщо не менше 50 % перевірених нормативів (прийомів, вправ, завдань, питань) оцінюється - 11 - 12 балів, а решта - не нижче 8 балів;

- **10 балів** - якщо не менше 50 % перевірених нормативів (прийомів, вправ, завдань, питань) оцінюється - 10 - 12 балів, а решта - не нижче 7 балів;

- **9 балів** - якщо не менше 50 % перевірених нормативів (прийомів, вправ, завдань, питань) оцінюється - 9 - 12 балів, а решта - не нижче 6 балів;
- **8 балів** - якщо не менше 50 % перевірених нормативів (прийомів, вправ, завдань, питань) оцінюється - 8 - 12 балів, а решта - не нижче 5 балів;
- **7 балів** - якщо не менше 50 % перевірених нормативів (прийомів, вправ, завдань, питань) оцінюється - 7 - 12 балів, а решта - не нижче 4 балів;
- **6 балів** - якщо 50 % перевірених нормативів (вправ, завдань, питань) оцінюється 6 - 12 балів та один з них - не нижче 3 балів;
- **5 балів** - якщо 50 % перевірених нормативів (вправ, завдань, питань) оцінюється 5 - 12 балів та один з них - не нижче 2 балів;
- **4 бали** - якщо 50 % перевірених нормативів (вправ, завдань, питань) оцінюється 4 - 12 балів та один з них - не нижче 1 - 3 бали;
- **3 бали** - якщо два і більше нормативів (прийомів, вправ, завдань, питань) оцінюється на 3 бали;
- **2 бали** - якщо два і більше нормативів (прийомів, вправ, завдань, питань) оцінюється на 2 бали;
- **1 бал** - якщо два і більше нормативів (прийомів, вправ, завдань, питань) оцінюється, як 1 бал.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачене застосування як активних, так і інтерактивних навчальних технологій, серед яких: лекції проблемного характеру, міні-лекції, робота в малих групах, мозкові атаки, кейс-метод, презентації,

Діагностика (моніторинг і перевірка) результатів навчання здійснюється шляхом виконання студентами:

- 1) тестових завдань;
- 2) індивідуальних завдань;
- 3) презентацій;
- 4) підсумкового заліку.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

РОЗДІЛ 1.НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ЩОДО ЗАХИСТУ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ.

Основні документи нормативно-правової бази щодо захисту життя та здоров'я людини в Україні.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВИ УЧЕННЯ ПРО ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ ТА ЙОГО ОХОРОНУ.

Визначення поняття про здоров'я людини. Вплив спадкоємності та середовища на ріст і розвиток організму. Екологічна і соціальна ситуація в Україні та її вплив на здоров'я людей. Основи здорового способу життя.

РОЗДІЛ 3. ПЕРША МЕДИЧНА ДОПОМОГА ПРИ ТРАВМАХ, НЕЩАСНИХ ВИПАДКАХ І ПОРАНЕННЯХ

3.1. Ознаки клінічної та біологічної смерті, методи оживлення потерпілих.

Характеристика клінічної і біологічної смерті. Орієнтуючі та достовірні ознаки смерті. Поняття про реанімацію (оживлення). Техніка проведення реанімаційних заходів одним та двома рятівниками. Штучне дихання, його різновиди. Непрямий масаж серця, як спосіб відновлення діяльності серцево-судинної системи.

Практичне заняття

Звільнення дихальних шляхів від сторонніх предметів, западання язика, нижньої щелепи, слизу, води тощо. Методика проведення штучного дихання, перевірка ефективності. Непрямий масаж серця як спосіб відновлення діяльності серцево-судинної системи, методика його виконання.

3.2. Кровотечі і їх класифікація. Перша допомога при кровотечах.

Види кровотечі, їх класифікація. Перша допомога при зовнішній та внутрішній кровотечах.

Практичне заняття

Техніка накладання джгута. Способи та техніка зупинки кровотечі способом пальцевого стискання судин в типових місцях. Методика короточасної зупинки кровотечі з кінцівок максимальним згинанням в суглобах.

3.3. Перша допомога при пораненнях, правила накладання пов'язок. Поняття про рану. Класифікація ран. Запобігання раневої інфекції. Види та класифікація пов'язок.

Практичні заняття

Загальна техніка накладання пов'язок. Накладання стерильних пов'язок на голову, передпліччя, ліктьовий і плечовий суглоби, грудну клітку.

3.4. Перша допомога при переломах та вивихах. Травматичний шок. Перша допомога при цьому стані та правила транспортування потерпілих.

Переломи, їх класифікація. Перша допомога при переломах та вивихах. Поняття про травматичний шок, перша допомога.

Практичне заняття

Основи накладання шин з підручного матеріалу. Правила користування шприц-тюбиком. Транспортування потерпілих при різноманітних ушкодженнях та пораненнях.

3.5 Опіки. Ознаки опікового шоку. Сонячний удар, відмороження. Ураження променевою енергією та електричним струмом.

Класифікація опіків. Профілактика опікового шоку. Тепловий та сонячний удар. Відмороження. Ураження променевою енергією та електричним струмом.

Практичне заняття

Накладання стерильних пов'язок при опіках та відмороженнях. Надання першої допомоги при ураженні променевою енергією та електричним струмом, тепловому та сонячному ударі, відмороженнях та переохолодженні.

3.6. Перша допомога при утопленні і синдромі тривалого здавлювання та інших патологічних станах.

Утоплення та тривале здавлювання частин тіла людини, інші патологічні стани та перша допомога при цьому.

3.7. Отруєння та його профілактика. Допомога при укусах отруйних змій та комах. Зовнішні прояви алергії.

Отрута та отруєння, їх вплив на організм людини. Профілактичні заходи. Ознаки та перша допомога при отруєнні хімічними речовинами, продуктами харчування тваринного та рослинного походження. Перша допомога при укусах отруйних змій та комах. Прояви алергічної реакції. Антидоти та їх використання.

РОЗДІЛ 4. ПЕРША ДОПОМОГА ПРИ ГОСТРИХ ЗАХВОРЮВАННЯХ, ОТРУЄННЯХ І ДОГЛЯД ЗА ХВОРИМИ

4.1. Перша допомога та догляд за хворими.

Перша допомога та догляд за хворими. Поняття про лікування. Основи медичної деонтології. Особиста гігієна хворого. Гігієна харчування.

4.2. Основні способи реанімації і транспортування при гострих захворюваннях. Застосування лікарських препаратів.

Основні способи реанімації і транспортування при гострих захворюваннях, нещасних випадках та отруєннях. Застосування лікарських препаратів. Догляд за хворими з гострими захворюваннями органів дихання (

гостра пневмонія, приступ бронхіальної астми, легенева кровотеча). Ознаки цих захворювань. Захворювання серцево-судинної системи, біль у серці, набряки тощо. Перша допомога.

Практичне заняття

Правила застосування гірчичників, медичних банок, ніжних ванн, накладання венозних джгутів. Штучне дихання й закритий масаж серця.

4.3. *Гострі захворювання органів травлення, обміну речовин, нирок та сечовивідних шляхів. Надання першої медичної допомоги.*

Ознаки гострих хвороб шлунка(спрага, біль у животі, відрижка, печія, блювання, шлункова кровотеча), кишок (проноси, запори, метеоризм, набряки, гіпертонія, біль) , які потребують першої допомоги.

4.4. *Перша допомога при різноманітних отруєннях, радіаційних ураженнях.*

Радіаційні ураження, їх профілактика і перша допомога. Ураження отруйними і сильнодіючими отруйними речовинами, отрутохімікатами. Надання допомоги при отруєннях.

РОЗДІЛ 5. ІНФЕКЦІЙНІ ЗАХВОРЮВАННЯ

Профілактика інфекційних захворювань та захворювань, що передаються статевим шляхом.

Поняття про інфекційні хвороби. Види інфекційних захворювань. Збудники інфекційних хвороб. СНІД. Шляхи зараження, перебіг хвороби. Профілактичні заходи. Шкірно-венеричні захворювання та їх профілактика. Туберкульоз. Шляхи зараження, перебіг хвороби. Профілактика туберкульозу.

Практичне заняття

Поняття про дезінфекцію, дезінсекцію, дератизацію, їх призначення, види, методи. Приготування робочих розчинів. Способи проведення дезінфекції приміщень, одягу, взуття, білизни, посуду.

РОЗДІЛ 6. ФІЗІОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДЛІТКОВОГО ПЕРІОДУ

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

	Назва підрозділів, тем	Всього	Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Самостійна робота
I	Нормативно-правова база щодо захисту життя та здоров'я людини	2	2			
1.	Основні документи нормативно-правової бази щодо захисту життя та здоров'я людини в Україні	2	2			
II	Основи вчення про здоров'я людини та його охорону	4	2			2
1.	Визначення поняття про здоров'я людини. Вплив спадковості та середовища на ріст і розвиток організму	2	2			
2.	Екологічна і соціальна ситуація на Україні та її вплив на здоров'я людей. Основи здорового способу життя	2				2
III	Перша медична допомога при травмах, нещасних випадках і пораненнях	36	18		14	4
1.	Ознаки клінічної та біологічної смерті, методи оживлення потерпілих	4	2		2	
2.	Кровотечі, їх класифікація. Перша допомога при кровотечах	4	2		2	
3.	Перша допомога при пораненнях, правила накладання пов'язок	8	2		6	
4.	Перша допомога при переломах та вивихах. Травматичний шок. Перша допомога при цьому стані та правила транспортування потерпілих	6	2		2	2
5.	Опіки. Ознаки опікового шоку. Сонячний удар. Відмороження. Ураження променевою енергією та електричним струмом	8	4		2	2
6.	Перша допомога при утопленні, синдроми тривалого здавлювання та інших станах	2	2			
7.	Отруєння та його профілактика. Допомога при укусах змій та комах. Зовнішні прояви алергії	6	2			

IV	Перша допомога при гострих захворюваннях, отруєннях і догляду за хворими	20	8		6	6
1.	Перша допомога та догляд за хворими	4	2		2	
2.	Основні способи реанімації і транспортування при гострих захворюваннях. Застосування лікарських препаратів	10	4		2	4
3.	Гострі захворювання органів травлення, обміну речовин, нирок та сечовивідних шляхів. Надання першої медичної допомоги при різноманітних отруєннях, радіаційних ураженнях	6	2		2	2
V	Інфекційні захворювання	6	4			2
1.	Профілактика інфекційних захворювань та захворювань, що передаються статевим шляхом	6	4			2
VI	Фізіологічні та психологічні особливості підліткового періоду	2	2			
	Разом:	70	36		18	16

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Коденко Я. В. Основи медичних знань: навчальний посібник для 10-11 кл. загальноосвіт. навч. закладів / Я. Коденко. – К.: Арт-Освіта, 2004.
2. Захист Вітчизни: підруч. для 10-11 кл. загальноосвіт. навч. закладів / М. М. Бака, Ю. О. Квашньов, А. О. Литвиненко; за ред. Ю. О. Квашньова та А. О. Литвиненка. – К.: Вежа, 2006. – 448 с.
3. Глушко Л. В. Алгоритми надання невідкладної допомоги у критичних станах / Л. В. Глушко, О. В. Волошинський, І. І. Тітов. – Вінниця, 2004. – С. 157–199.
4. Довідник з медичної допомоги на до госпітальному етапі / за редакцією І. С. Зозулі. – К.: Здоров'я, 2001. – 760 с.
5. Чуєв П. М. Інтенсивна терапія невідкладних станів / П. М. Чуєв, А. С. Владика. – Одеський медуніверситет, 2000. – 224 с.

ІНТЕРНЕТ РЕСУРСИ

1. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/> .
2. Офіційний веб-сайт Інституту модернізації змісту освіти / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.imzo.gov.ua/> .
3. Офіційний веб-сайт Національної академії педагогічних наук України / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ipv.org.ua>.
4. Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України / [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.mil.gov.ua/> .
5. Всеукраїнський освітній портал «Острів знань» / [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.ostriv.in.ua.
6. Сайт газети «Народна армія» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://na.mil.gov.ua/> .
7. Сайт журналу «Військо України» / [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://viysko.com.ua/> .
8. Сайт науково-теоретичного та науково-практичного журналу «Наука і оборона» / [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.nio.mil.gov.ua/> .
9. Сайт Державної служби з надзвичайних ситуацій України / [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.mns.gov.ua/> .
10. Сайт Товариства сприяння обороні України / [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://tsou.org.ua/> .
11. Сайт Товариства Червоного Хреста України / [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.redcross.org.ua> .
12. Сайт інформаційного журналу «Основи захисту Вітчизни» / [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://Захист.at.ua/> .

13. Сайт Центру воєнної політики та політики безпеки, журнал «Оборонний вісник» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://defpol.org.ua/>.

14. Викладання ХОРТИНГУ в загальноосвітніх навчальних закладах УФХ / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://horting.org.ua/node/13997> .

15. Військово-патріотичний центр "3-й полк"/ [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://3polk.com.ua/> .

16. Група у Фейсбук ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ – шкільний предмет / [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.facebook.com/groups/1527890114101641/>

